

การสัมมนาวิชาการประจำปี 2544

เรื่อง

ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน

กลุ่มที่ 1

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจส่วนรวมกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

ทฤษฎีเหตุแห่งความยากจน
และแนวทางแก้ไขแบบมหภาคของไทย

โดย

อมร รักษาสัตย์
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักงบประมาณ

และ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
ก. ทฤษฎีเหตุแห่งความยากจน	1
ข. แนวทางแก้ไขแบบมหภาคของไทย	3

ทฤษฎีเหตุแห่งความยากจน และแนวทางแก้ไขแบบมหภาคของไทย

อมร รักษาสัตย์*

เป็นเวลานานมาแล้วที่พระมหากษัตริย์ พระราชาองค์ได้ เจ้าบ้านผ่านเมืองทั้งหลายจะประกาศว่าจะจัดความยากจนของประชาชนให้หมดสิ้นไป แต่ก็ไม่ปรากฏว่าใครทำได้สำเร็จแม้แต่รายเดียว ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะไม่มีการวิเคราะห์หาสาเหตุของความยากจนและไม่มีใครสังเคราะห์ว่าความยากจนชนิดใดบ้างที่จะแก้ไขได้หมด อย่างไรก็ตามแก้ไขได้บางส่วน อย่างไรก็ตามแก้ไขไม่ได้เลย

บทความนี้จะกล่าวถึงสาเหตุของความยากจน และแนวทางแก้ไขความยากจนบางชนิดจากแง่มุมภาคไม่ลงลึกไปในรายละเอียดโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย

ก. ทฤษฎีเหตุแห่งความยากจน

เหตุแห่งความยากจนมีได้ทั้งในแง่กายภาพ จิตภาวะ ภาวะแวดล้อม และที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล และของการบริหารของรัฐ และภาคเอกชน กล่าวโดยสรุป ดังนี้

๑. **ความยากจนจริงไม่มี** มีแต่คิดว่าตนเองยากจน หรือรวยไม่พอ เมื่อคิดในแง่สัมบูรณ์ ความยากจน คือความรู้สึกของจิตใจเท่านั้น เช่น บางคนมีเงินทองข้าวของเพียงเล็กน้อยก็พอใจแล้ว ส่วนบางคนมีสมบัติมากมายแต่ก็ยังกระหายอยากได้อีกตามความโลภที่ไม่มีข้อจำกัด เช่น พระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ และอริยบุคคลชั้นสูง จะไม่รู้สึกว่าตัวเองยากจนเลย ส่วนมหาเศรษฐีบางคนมีเท่าไรก็ไม่พอชวนชวยหามาเพิ่มจนติดคุกไปก็มาก

ถ้าคิดในแง่คณิตศาสตร์ ความมั่งมี คือสิ่งที่มีอยู่หารด้วยสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิตจริงๆ กับความต้องการ ถ้าตัวหารเท่ากับศูนย์ความมั่งมีก็เป็นอนันต์

ปัญหาตรงนี้ คือ ความจำเป็นที่ต้องการใช้ในการดำรงชีวิตมีอะไรบ้าง ถ้าคิดเป็นเงินจะตกวันละเท่าไร หากคิดอย่างชาวพุทธความจำเป็นอย่างต่ำที่สุด คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ถ้าคิดอย่างนักเศรษฐศาสตร์แห่งธนาคารโลก ขณะนี้คิดว่าถ้ามีรายได้ต่อหัวต่ำกว่าวันละ ๑ เหรียญสหรัฐนับว่ายากจนมาก ซึ่งประเทศไทยจะมีพลเมืองในระดับนี้ประมาณ ๑๕%

๒. **ความยากจนของบุคคลมีจริง** เพราะไม่มีรายได้พอแก่ความจำเป็นพื้นฐานไม่ว่าจะได้อะไรก็ตามพยายามแสวงหาเงินและรายได้ หรือไม่ โดยอธิบายจากกฎแห่งกรรมซึ่งบุคคลทุกคนมี

* ศาสตราจารย์ ดร. อมร รักษาสัตย์, ราชบัณฑิต ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

กรรมเก่าติดมาแต่ชาติปางก่อน หรือกรรมใหม่มีสร้างไว้ในชาตินี้ เช่น ไม่แสวงหาความรู้ ไม่ขยันหมั่นเพียร ไม่ซื่อสัตย์ฯ ก็ต้องจนแน่

๓. ความยากจนของบุคคลเป็นสิ่งที่สัมพันธ์ระหว่างรายได้กับรายจ่าย คือ ถ้ารายจ่ายสูงกว่ารายได้ก็ต้องถือว่ายากจน ถ้าเท่ากันถือว่าพอมีพอกิน ถ้ารายได้มากกว่าก็ถือว่ามีโอกาสออมทรัพย์จนร่ำรวยได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งเราจะไม่ยากจน ถ้าเราลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้จนมีเงินเหลือใช้บ้าง
๔. ความยากจนอาจเกิดจากการไม่ยอมทำงานประกอบการใด ๆ ที่เกิดรายได้ เช่น คนไทยจำนวนหลายแสนคนไม่ยอมทำงานบางประเภท จนต้องจ้างชาวต่างประเทศมาทำแทน
๕. ความยากจนอาจเกิดจากการทำงานที่เกิดรายได้้น้อยต่ำกว่าต้นทุน เช่น ชาวไร่ชาวนา ต้องลงทุนลงแรงมากแต่จำหน่ายผลิตผลได้ในราคาต่ำ (เรื่องนี้ไปพัวพันกับการผลิตสินค้าที่โลกไม่ต้องการ หรือพ่อค้าคนกลางมีมาก และตัดเอารายได้ไปเป็นของพวกตนเสียมาก ผู้ผลิตจึงถูกกดราคา)
๖. ความยากจนเกิดจากความสุร่ยสุร่าย เสเพล แสวงหาความสนุกสนานเห่อแพ้นั้นๆ แม้จะหาได้มากแต่ก็จ่ายไปมากกว่า เช่น เล่นการพนัน, ดิตยาเสพติด, กินเหล้าเมายา สนุกสนานฮาเฮ, ซื่อเสื่อผ้า, ยวดยาน, เครื่องเสียง, โทรศัพท์, โทรภาพ ฯลฯ มาเพื่อความสำราญฟุ้งเพื่อไม่ใช่เพื่อการลงทุน หรือแสวงหาความรู้ไปเพิ่มผลิตภาพ
๗. ความยากจนเพราะขาดความรู้ความคิดรวมถึงความยังคิด เช่น ทำงานโดยคิดว่ามีกำไรแต่ที่จริงขาดทุน เพราะมีรายจ่ายแฝงอื่นๆ อีกมากที่ไม่ได้คิดไว้ หรือคิดลงทุนเล่นหุ้นเล่นแชร์ โดยคิดว่าจะมีกำไรดี
๘. ประเทศยากจนเพราะมีพลเมืองมากเกินไปและมีคุณภาพต่ำ จึงไม่มีความสามารถจะผลิตสินค้าและบริการมาใช้บริโภคอุปโภคได้เพียงพอ หรือพลเมืองมีข้อจำกัดไม่ใหทำงานบางอย่าง เช่น ไม่ให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้าน
๙. ประเทศยากจนเพราะขาดแคลนทรัพยากร หรือใช้ทรัพยากรไม่ถูก ไม่ทำให้เกิดรายได้หรือผลิตผลเพียงพอ
๑๐. ประเทศยากจนเพราะใช้จ่ายภาคราชการ ภาคทหาร มากเกินไป ขาดงบประมาณที่จะใช้ในการพัฒนาบ้านเมือง หรือมีสินค้าส่งออกน้อยแต่นำเข้ามากทำให้ขาดดุลการค้าต้องเป็นหนี้ หรือทำให้เงินเฟ้อ
๑๑. ประเทศยากจนเพราะรัฐไม่สามารถจัดการกับภาคธุรกิจเอกชน ให้เกิดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมได้
๑๒. ประเทศยากจนเพราะนักการเมือง นำนโยบายสวัสดิการและนโยบายเศรษฐกิจในเชิงเอาใจประชาชน โดยไม่สมเหตุผลทำให้ไม่ได้แก้ปัญหาต่างๆ ของชาติได้จริง

ข. แนวทางแก้ไขแบบมหภาคของไทย

เหตุแห่งความยากจนแต่ละเหตุย่อมต้องหาวิธีแก้ไขต่าง ๆ กันออกไป ซึ่งจะไม่ขอนำมาอธิบายในที่นี้ แต่จะพิจารณาเฉพาะว่าสังคมไทยและรัฐบาลไทยควรมียุทธศาสตร์ที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนของคนไทยในเรื่องใหญ่ ๆ ได้อย่างไรบ้าง ดังนี้

๑. สร้างทัศนคติต่อออมมัยย์สัถ์แก่เยาวชนและพ่อบ้านแม่เรือนให้มีแนวความคิดเชิงเศรษฐกิจครอบครัว และสร้างคนไทยให้มีคุณภาพมีคุณธรรมมีวินัยไม่เบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่นมากกว่า ซึ่งเป็นเหตุให้คนไทยจำนวนมากยากจน
๒. สร้างทัศนคติช่วยตัวเองมากกว่าจะพึ่งพาคนอื่นหรือสร้างค่านิยมความขยันหมั่นเพียรรวมทั้งให้คนไทยนิยมบริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตภายในประเทศ มีความพอใจยอมรับและส่งเสริมสินค้าไทย แม้จะต้อยคุณภาพเพื่อให้มีพลังพัฒนาให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพสูงขึ้นไป ถ้าไม่ลงมือผลิตสินค้าง่าย ๆ ก่อนก็ย่อมจะผลิตสินค้ายาก ๆ ไม่ได้

ขอให้เลิกการที่รัฐออกไปแจกของให้ประชาชนจนทำให้คนไทยมีนิสัยเป็นขอทานไม่คิดพึ่งตนเองทำให้ขาดศักดิ์ศรี

๓. สร้างทัศนคติให้คนไทยทำงานที่มีอยู่ในประเทศให้มากที่สุด เพื่อลดจำนวนคนงานจากต่างประเทศซึ่งจะมาสสร้างปัญหาให้ประเทศไทยมากขึ้นโดยเฉพาะจะเกิดการไหลมาของคนต่างชาติ เป็นภาระให้เราต้องแบกต่อไป
๔. พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น อย่างเกาหลีใต้เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่ตลาดในประเทศ และตลาดต้องการได้ราคาสูงและมีกำไรต่อหน่วยสูง สินค้าใดที่ประชาชนต้องการใช้ในปริมาณมากต้องทางผลิตในประเทศให้ได้ ไม่คิดแต่จะนำเข้ามาจากต่างประเทศ
๕. รัฐต้องลงทุนด้านการวิจัยและการทดลองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มากขึ้น และส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมต่อเนื่องไปในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อลดปัญหาการนำเข้าและเพิ่มสินค้าออก ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพลังงานภาคอุตสาหกรรมของชาติให้มากขึ้น และเพื่อลดแรงงานภาคเกษตรลงจาก ๖๐ % ให้เหลือไม่เกิน ๒๐ % ใน ๒๐ ปีข้างหน้า อย่างน้อยแรงงานภาคเกษตรปฐมฐานจะต้องเปลี่ยนมาเป็นภาคเกษตรอุตสาหกรรม จึงจะมีผลิตภาพและรายได้สูงขึ้น
๖. รัฐต้องให้การศึกษเพื่อผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยเฉพาะระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและอาชีวศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนนำไปประกอบอาชีพได้จริง ทั้งนี้ต้องลดความสำคัญของการศึกษาระดับปริญญาโดยเฉพาะสายสังคมศาสตร์ ซึ่งมีอยู่แล้วมากมายล้นตลาด แต่ผลิตสินค้าอะไรไม่ได้

๗. รัฐต้องสร้างระบบจูงใจใหม่ให้ผู้จบการศึกษาสายอาชีพ สายวิชาชีพทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้มีรายได้ และผลประโยชน์ที่เกื้อกูลสูงกว่าบุคลากรสายสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

รัฐจะต้องเลิกการให้เงินเดือนและผลประโยชน์ที่เกื้อกูลสูงสุดแก่สายกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมมากที่สุดเพราะจะดึงพลเมืองให้สนใจในวิชาที่ไม่ได้ผลิตสินค้าใดๆ
๘. รัฐต้องพยายามสร้างฐานความเจริญให้แก่กระจายทั่วประเทศตามหลักการกระจายอำนาจทางการเมือง-การบริหารแก่ท้องถิ่น โดยต้องกระจายอำนาจและศักยภาพทางเศรษฐกิจลงสู่ท้องถิ่นด้วย
๙. รัฐต้องปราบปรามการทุจริตของพ่อค้ายักษ์ธุรกิจที่ร่วมมือกับข้าราชการและนักการเมืองที่ดูดทรพยากรของชาติไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว เช่น ชอบสร้างโครงการก่อสร้างต่างๆ ซึ่งมักเป็นการส่งเสริมให้มีการบริโภคมากขึ้นและสะดวกที่จะทำการทุจริต แทนที่จะสร้างสถาบันวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมต่อเนื่องซึ่งจะผลิตสินค้าออกมาซื้อขายหรือบริโภคเพื่อยกฐานะของพลเมืองได้
๑๐. ประชาชนและรัฐบาลต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาติ เช่น แหล่งป่าไม้ ดินน้ำลำธาร แหล่งแร่ธาตุ แหล่งพลังงาน แหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นมีเพียงพอหรือมีโอกาสฟื้นตัวขึ้นสำหรับใช้ในระยะเวลา ทั้งนี้ต้องไม่ยอมให้ใครทำลายทรัพยากรต้นทุนของชาติอย่างเด็ดขาด นักการเมืองและข้าราชการที่ร่วมมือกับพ่อค้าที่ทำลายทรัพยากรนี้ต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรง